

güneye doğru, güneydoğudaki güneye ve doğuya doğru sivri kemerle ayrılan beşik tonozlu ilâve mekânlarla genişletilmiştir. Güneydoğudaki geniş bölüm külhan ve su deposunu teşkil etmektedir. Düzgün kesme taş malzemenin kullanıldığı yapı günümüzde faaliyetini sürdürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Oluş Arık, *Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı*, Ankara 1971, s. 19-26; Sabih Erken, *Türkiyede Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1977, II, 131-149; Orhan Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri: II Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, Ankara 1991, II, 102-106.

MEHMET TOP

ŞEREFÜ AŞHÂBÎ'L-HADİS

(شرف أصحاب الحديث)

Hatib el-Bağdâdî'nin
(ö. 463/1071)

hadis ve hadis ehlinin
değeri hakkındaki eseri.

Hadis ehlinin dinin öğretilmesindeki rolü konusunda telif edilmiş ilk ve en meşhur eser olup müellifin 444'te (1053) gerçekleştirdiği hac seyahatinden önce yazılmış olmalıdır (bk. s. 23-24); zira bu tarihten sonra yaptığı ilim yolculuklarında faydalandığı hocalarının rivayetleri bu eserde yer almamaktadır. Ayrıca eser *el-Kifâye*'den sonra ve *el-Câmi' li-ahâli'l-râvî ve âdâbî's-sâmi'*den önce kaleme alınmıştır (*Şerefü aşhâbî'l-hadîs*, s. 140). *Şerefü aşhâbî'l-hadîs*'in yazılmasının sebebi dönemin Mu'tezile kelâmcılarının Hâriciyye'ye ve Revâfız'a mensup birtakım grupların hadise ve hadis ehline karşı tavırlarıdır. Bu gruplara mensup olanlar dinî meseleleri Kur'an ve Sünnet yerine akilla çözme yoluna gitmiş ve hadis ehlini hafife almıştır. Bağdâdî'ye göre Ehl-i sünnet karşıtları hadislerde kendi görüşlerine aykırı unsurları görünce hadislerin değersizliği fikrini yaymaya çalışmışlardır. Müellif eserinde hadislerin İslâm dinini öğrenmenin yegâne kaynağı olduğunu ve hadislerde hakkında hüküm beyan edilmeyen hususların din açısından bir değer taşımadığını belirtmiş, hadis âlimlerinin ulemânın başında geldiğini söylemiştir. Hatib el-Bağdâdî'den yaklaşık iki asır önce İbn Kuteybe aynı endişelerle *Te'vilü muhtelifi'l-hadîs*'ini kaleme almıştır.

Şerefü aşhâbî'l-hadîs üç bölüm ve elli sekiz kısımdan meydana gelmekte, eserde on iki âyet, kırk iki merfû hadis, 250 civarında mevkuf ve maktû rivayet yer almaktadır. Birinci bölümde dini öğrenme

ve tebliğ konusu ele alınmış, Hz. Peygamber'in hadis ehline ikramda bulunmaya teşvik ettiği belirtilmiştir, hadis ehlinin Peygamber'e en yakın ve en güvenilir kimseler olduğu, sünnetin öğretilmesinde Resûlullah'ın mirasçıları sayıldığı ifade edilmiş, isnadın fazileti anlatılmış, bu arada müellif kendi değerlendirmelerini de zikretmiştir. İkinci bölümde gerçeğin hadis ehliyle birlikte bulunduğu, hadis ehlinin âhrette kurtuluşa en lâyık kimseler olacağı, hadis öğrenmek için yapılan yolculukların (rihle) fazileti, hadis rivayeti yanında hadisin fıkhi ile de meşgul olunması gerektiği, hadis ehlini sevmenin Ehl-i sünnet'in ayırt edici özelliği sayıldığı, hadislerin müzakeresi ve yayılmasının teşvik edilmesi gibi konular ele alınmıştır. Üçüncü bölümde hadis ehlinin mânevî dereceleri hakkında sâlih kimselerin gördüğü rüyalar kaydedilmekte, hadis naklinin üstün bir ibadet olduğu belirtilmekte ve hadis ehlinin faziletiyle ilgili rivayetler sıralanmaktadır. Eserde zayıf hadisler de vardır; ancak rivayetlerin isnadlarıyla birlikte zikredilmesi onların değerlendirilmesine imkân vermektedir.

İlk defa Delhi'de (1345), daha sonra oldukça hatalı bir şekilde Lahor'da (nşr. Mirza Muhammed Sâdik, 1384/1964) yayımlanan *Şerefü aşhâbî'l-hadîs*'in Mehmed Said Hatiboğlu tarafından beş nüshaya dayanılarak önemli bir neşri gerçekleştirilmiştir (Ankara 1971, 1991). Kitabı ayrıca Amr Abdülmün'im Selim neşretmiş (Kahire 1417), Ebû Abdurrahman Mahmûd *Tehzîbü Şerfi aşhâbî'l-hadîs* adıyla ihtisar etmiştir (Beyrut-Riyad 1414/1993).

BİBLİYOGRAFYA :

Hatib el-Bağdâdî, *Şerefü aşhâbî'l-hadîs* (nşr. Mehmed Said Hatiboğlu), Ankara 1972, neşredevinin girişi, s. 20-21, 23-25, 36-37, 140; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1044; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 80, 315; Ali Yardım, *Hadis*, İzmir 1984, I, 56, 88; M. Yaşar Kandemir, "Hatib el-Bağdâdî", *DİA*, XVI, 455, 456.

İBRAHİM HATİBOĞLU

ŞERH

(الشرح)

İslâm dünyasında bir eserin
daha geniş biçimde
açıklanması amacıyla yazılmış
kitapları ifade eden bir telif türü.

Sözlükte şerh "eti kesmek; bir şeyi genişletip yaymak; sözün kapalı kısımlarını açıklayıp anlaşılır hale getirmek" demektir (*Lisânü'l-Arab*, "şrh" md.; *el-Mu'cemü'l-vasîf*, s. 477). Literatürde sonuncu mânâ-

dan hareketle sözlü veya yazılı olarak bir konuda yapılan açıklamalara şerh denmiş, böylece ilimler tarihinde şerh bir telif türü şeklinde ortaya çıkmıştır. Şerhler bir ilim dalında meşhur olmuş genellikle muhtasar metinler üzerine kaleme alınan, bunlardaki kapalı ifadelerin açıklandığı, eksik bırakılan hususların tamamlandığı, hatalara işaret edildiği ve örneklerin çoğaltıldığı eserlerdir. Ancak Sibeveyhi'nin *el-Kitâb*'i, Müberred'in *el-Mukteḍab*'ı ve İbnü's-Serrâc'ın *el-Uşûl*'ü gibi geniş hacimli eserler hakkında da önemleri, kapalı veya anlaşılmayan kısımlarının bulunması dolayısıyla şerhler yazılmıştır. Şerh müellifleri genellikle metin müelliflerinden farklı kişiler olmakla birlikte bazı metin yazarlarının kendi eserlerini şerhettiği de olmuştur. İbn Mâlik et-Tâ'î'nin *Teshîlü'l-Fevâ'id ve tekmilü'l-Makâşid* adlı eseriyle İbn Hişâm en-Nahvî'nin *Şüzûrû'z-zeheb* ve *Ḳatrü'n-nedâ* isimli kitaplarına yazdıkları şerhler bunlardan bazılardır. Öte yandan şerh üzerine şerhler de kaleme alınmıştır. Ancak genelde şerhlere dair yapılan açıklama, eleştiri ve ilâve tarzı notlardan oluşan eserler hâşiye, hâşiyelere dair yazılan notlar ise ta'lik / ta'likât diye adlandırılmıştır. Şerhler umumiyetle bir eserin bütününe açıklamak amacıyla kaleme alınır. Fakat Mübârek b. Fâhır'ın *Şerhu Huḫbeti Edebi'l-kâtib* (İbn Kuteybe), Firûzâbâdî'nin *Nuḡbetü (Buḡyetü)'r-reşşâf min huḫbeti'l-Keşşâf* (Zemahşerî) adlı eserleri gibi yalnız önemli görülen mukaddimeleri şerhedilen eserler de bulunmaktadır (*DİA*, XXXI, 116). Yine bazı eserlerde geçen şevâhid hakkında yazılmış çok sayıda şerh mevcuttur. Abdülkâdir el-Bağdâdî'nin *Hiżânetü'l-edeb*'i, Radiyyüddin el-Esterâbâdî'nin İbnü'l-Hâcib'e ait *el-Kâfiyye*'ye yazdığı şerhte yer alan şâhid beyitleri açıklamak için kaleme alınmıştır.

Kâtib Çelebî, eser telifinin gayelerini yedi madde halinde özetlerken kapalı kalmış hususları açıklama ve eserdeki hataları düzeltme nevelerine de yer verir. Aslında her müellif eserini şerhe ihtiyaç kalmadan anlaşılması için yazdığı halde daha çok üç sebeple şerhe ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Birincisi eserin müellifi zekâ, kabiliyet ve birikiminin seviyesi çerçevesinde incelediği konuyu kendince yetli bir hacimde ortaya koysa da her okuyucu aynı seviyede olmadığından eserin şerhine ihtiyaç duyulur. İkincisi başka bir ilmin alanına girmesi dolayısıyla bazı temel bilgilere yer verilmemesi, bazılarının düzenlenmesinin ihmal edilmesi veya bazı hükümlerin illetlerinin belirtilmemesidir.